

SOSYALİZM
MAX WEBER

BEYOĞLU KİTABEVİ
21

SOSYALİZM
MAX WEBER

Özgün Adı

Der Sozialismus (Vienna: Phöbus, 1918)

Türkçesi

İrem G. Şalvarcı

Yayın Yönetmeni

Hikmet Akyüz

Editör

Hasan Aksakal

Son Okuma

Bilâl Sadi

Grafik Tasarım

Mehmet Ali Varış

© Beyoğlu Kitabevi, 2023

ISBN 978-605-71256-9-9

1. Baskı: Haziran 2023

Kitabın tüm yayın hakları Beyoğlu Kitabevi'ne aittir.

Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekânîk araçla çoğaltılamaz.

Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

BEYOĞLU KİTABEVİ

Akyüz Kitap Yayıncılık Nakliyat San. ve Tic. Ltd. Şti.

Çatmamescit Mah. Camadan Sokak No: 25/3

Beyoğlu / İstanbul - Tel. (507) 858 35 06

www.beyoglukitabevi.com

Sertifika No: 27977

Baskı

Akademi Basın Yayın Org. Tic. Ltd. Şti.

Akademi Matbaa Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi C Blok 230

Topkapı / İstanbul - Tel. (212) 493 24 67

Matbaa Sertifika No: 47610

SOSYALİZM

MAX WEBER

TÜRKÇESİ
İREM G. ŞALVARCI

MAX WEBER

Maximilian Karl Emil Weber (21 Nisan 1864 - 14 Haziran 1920), modernitenin en önemli yorumcuları arasında yer alır. Sosyolog, tarihçi, hukukçu ve politik iktisatçı olarak verdiği eserler neredeyse tüm dünya dillerine çevrilip tartışılarak sosyal teoriyi derinden etkilemiştir. Max Weber, olağanüstü zenginlikteki entelektüel mirası nedeniyle, Karl Marx ve Émile Durkheim ile birlikte sosyolojinin kurucu babalarından biri kabul edilir. Türkçeye çevrilen en önemli eserleri olarak *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu* (Hil, 1985) *Sosyoloji Yazıları* (Hürriyet Vakfı, 1986), *Ekonomi ve Toplum* (2 cilt; Runik, 2023) ile *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı* (İmge, 1990) sayılabilir.

İREM ŞALVARCI

1997 yılında doğan İrem G. Şalvarcı lisans öğrenimini Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde tamamladı. Şalvarcı halihazırda yüksek lisans çalışmalarına Orta Doğu Teknik Üniversitesi İngiliz Edebiyatı programında devam etmektedir. Şalvarcı'nın William F. Bristow'dan *Aydınlanma Felsefesi* adlı çevirisi Beyoğlu Kitabevinde 2022'de yayınlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

Almanca Edisyona Yayıncının Notu

1918

7

Türkçe Edisyona Yayıncının Notu

2023

9

Max Weber'in Çalışmalarında

Sosyalizm ve Kapitalizm

Gert H. Mueller

11

Sosyalizm

41

**ALMANCA EDİSYONA
YAYINCININ NOTU
1918**

Bu konferans Heidelberg Üniversitesi profesörü Max Weber tarafından, Viyana Üniversitesinde misafir öğretim üyesi olarak görev yaptığı dönemde verilmiştir. Konferans İmparatorluk ve Kraliyet Ordusu subaylarından oluşan bir dinleyici kitlesine sosyalizm üzerine verilen bir seminer dizisine genel bir tanıtım olması amacıyla düzenlenmiştir.

Bu çevre dışında da ilgi çekebileceğinden, konferansın sahibinin izniyle, konferans notlarından derlenip yayınlanmaktadır.

**TÜRKÇE EDİSYONA
YAYINCININ NOTU
2023**

Der Sozialismus, Haziran 1918’de, Avusturya “Feindespropaganda Abwehrstelle”nin (Düşman Propagandasına Karşı Savunma Bakanlığı) davetiyle Avusturya-Macaristan Ordusu subaylarına verilen bir ders olarak Weber’in düşünce dünyasının son dönemine ışık tutmaktadır.

1917 Rus Devriminden sonra, özellikle Berlin, Viyana ve Budapeşte başta gelmek üzere, Orta Avrupa’nın muhtelif şehirlerinde sosyalist devrimlerin patlak vermesi ihtimali belirlemiştir. Konferansın düzenlenme sebebi, konu hakkında ordu mensuplarının sivil bir uzman tarafından bilgilendirilmesidir. Eser 1918’de Viyana’da bir risale olarak yayınlanmıştır.

MAX WEBER'İN ÇALIŞMALARINDA SOSYALİZM VE KAPİTALİZM

GERT H. MUELLER

The American University, Washington, D.C.

Max Weber'in düşünce sisteminde *sosyal-izme* çok az yer verildiği bilinir. Weber'e göre, pazar ekonomisinin ve ona tâbi olan kuvvetlerin serbestliği, özgürlüğün ve rasyonalizmin temelini teşkil eder. Yine de bu "*sosyal-* mesele" Weber'i hayatı boyunca yalnız bırakmamıştır.

Sosyalizm konulu dersi, Weber'in kuvvetli liberalizmini ortaya koyar. "Devlet sosyalizmi" olarak tartıştığı konu aslında devlet kapitalizmidir. Sosyalizm, onun dilinde, etik ve egaliteryan değerlere indirgenmiş gibi görünür.

Weber, hayatının sonlarına doğru "pazar ekonomisi"ni, sistematik olarak "planlanmış ekonomi"nin karşısına koymuştur. Bu sebeple evrensel bir örüntü oluşur: kapitalizm ve sosyalizm toplum için temel alternatifler olan zıt kutuplardır.

I. KÜRSÜ SOSYALİSTLERİ: WAGNER, BRENTANO VE WEBER

Kapitalizm ve sosyalizm sorununun, Max Weber'in düşüncesi- nin merkezi olmadığı görülür, en azından rasyonalite, bürokrasi ve karizmatik liderlik gibi en sevdiği temalarla kıyaslandığında bu böyledir. Yine de “sosyal- mesele” Weber'e hayatı boyunca eş- lik eder. Weber'in doğduğu yıl (1864) aynı zamanda Birinci En- ternasyonel'in kuruluş tarihidir; Lassalle'in *Allgemeiner Deutscher Arbeiterverein*'i, Almanya'daki ilk düzenli işçi hareketi organizas- yonu, bir önceki yıl (1863'te) kurulmuştur; bunu 1869'da Bebel'in (Marksizme) Sosyal Demokratik İşçi Partisini kurması ve 1875'te, Gotha'da, iki partinin de Alman Sosyalist İşçiler Partisine katıl- ması takip eder. 1878'de bu parti Bismarck'ın sosyalizm-karşıtı ya- salarıyla baskılanmaya başladığında Weber 14 yaşındadır. 1920'de hayatını kaybettiğinde sosyalizm üzerine bir seminer dizisi hazır- lama sürecindedir.

Sosyalist hareketin, kartellerin ve tröstlerin engellenemez bir şekilde büyüdüğü; Bismarck'ın Almanya'yı dünyanın önde ge- len endüstriyel güçlerinden biri haline getiren 1878 ve 1890 yılları arasındaki dönemde, işçiler için hastalıklara (1883), meslek kaza- larına (1884) ve en kapsamlısı, yaşlılığa (1889) dair kamu güvencesi olarak sigorta sistemini hizmete sunan sosyal mevzuatı yürürlüğe girer. Bu dönemde sosyalistlerin kamu tarafından süregiden po- litik baskılanışı ön plandadır. Bu politika, aynı zamanda, Alman Sosyalistleri dünyadaki en büyük Marksist parti ve İkinci Enter- nasyonel'in (1889-1914) lider gücü haline getiren koşulları da yaratır.¹

1. Detaylı bir tarih için, Bkz. Guenter Roth, *The Social Democrats in Imperial Germany*, Tototwa, NJ, Bedminster Press, 1963.

Max Weber hukuk öğrenimini bu sosyal ve politik ortamda tamamlar ve 1888'de "kürsü sosyalistleri" (*Kathedersozialisten*) adı verilen grubun 1873'ten beri yayın organı ve buluşma noktası olan Sosyal Politika Birliği'ne [*Verein für Sozialpolitik*] katılır.² Marksistler tarafından "burjuva sosyalistler" diye küçümsenen ve iş dünyası tarafından sosyalizm sempatisini olmamakla kalmayıp Marksistlerle işbirliği yaptıkları söylenerek saldırıya uğrayan birlik, çok farklı görüşlerden beslenen ve ancak bir konuda hemfikir olan insanları bir araya getirmektedir: Klasik Manchester *laissez faire*'inin reddi ve devletin işçi sınıfının koşullarını iyileştirmeyi ve sınıf çatışmasını azaltmayı hedefleyerek sosyal mevzuatta (yani 'sosyal politika') etkin rol almasının savunulması.

Bu tarihten belli olduğu üzere, "kürsü sosyalistleri" Marksist değildir. Birliğin kurulduğu zamanlarda fikirlerinde devrimci bir tını ve Prusya'nın idealinin bir "sosyal monarşi" olduğuna inanan üyeleri üzerinde ilham verici bir etkisi bulunsa da, bu hareketin temsilcileri sosyalist devrimcilerden ziyade sosyal reformculardır.³ Bu ideal büyük bir illüzyon olsa bile, birliğin baskılanma korkusu duymaksızın ket vurulmamış bir faaliyet geliştirmesine izin veren, kullanışlı bir illüzyondur.⁴

Birlik, en önde gelen temsilcileri Adolph Wagner ve Lujo Brentano'yla muhafazakârları ve liberalleri bir araya getirmekte-

2. Bkz. Dieter Lindenlaub, *Richtungskämpfe im für Sozialpolitik. Wissenschaft und Sozialpolitik im Kaiserreich. (1890-1914)*, Wiesbaden, Franz Steiner Verlag, 1967.

3. Alman tarih okulunun zihin açan bir değerlendirmesi için bkz. Joseph Schumpeter, "Sozialpolitik and the Historical Method", *A History of Economic Analysis*, New York, Oxford University Press 1954, kısım IV, böl. 4, s. 800-814. Ayrıca bkz. Fritz Ringer, *The Decline of the German Mandarins. The German Academic Community, 1890-1933*, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1964.

4. "System Althoff" (Prusya kültür bakanlığı) yönetimindeki herkes, örneğin Simmel, Sombart, Michels ve Tönnies bu korkusuzluğu tecrübe edemiyordu. Bkz. Arthur Mitzman, *Sociology and Estrangement. Three Sociologists of Imperial Germany*, New York, Knopf, 1973. Ayrıca bkz. Edward Shils (der.), *Max Weber on Universities*, Chicago, University of Chicago Press, 1974.

dir. Wagner ve muhafazakârlar Hegel'in devlet övgüsü ve Rodbertus'un sosyalizm anlayışına⁵ dayanarak bir çeşit *Staatssozialismus* savunurlar; Bismarck'ın devlete ait ve devletçe yönetilen posta servisine, demiryollarına (aynı zamanda hükümete iyi bir gelir sağlayan, tam da bu yüzden parlamentonun müdahalesine karşı askeri bütçenin gücünü azaltan) *Reichpost* ve *Reichsbahn* işaret ederler. Söylemeye gerek olmaksızın, önde gelen üreticilerin serbest çağrışımı olarak sosyalizmden ziyade bir "devlet kapitalizmi"ne yakın olan "devlet sosyalizmi"nin potansiyelinin canlı bir resmini elde etmek için bu sistemi kömür çelik endüstrisine, tütüne, alkole ve benzeri⁶ endüstrilere yayılmış, genişletilmiş hali olarak düşünmek yeterlidir.⁷

5. Teorisindeki hatalara rağmen Rodbertus (1805-1875) oldukça etkili bir rol oynadı. Marx gibi, o da *laissez-faire* ekonomisini şiddetle eleştiren bir Ricardocuydur. İlginç bir şekilde, Marx'ın nefret ettiği arkadaşı ve rakibi Lassalle ile uzun yazışmaları olurdu. Weber özellikle pazar odaklı (kâr odaklı) olmayan ekonomilerin merkezinde duran "oikos" terimini Rodbertus'a atfeder. Guenther Roth'un Max Weber'in *Ekonomi ve Toplum*'unun İngilizce edisyonu için (Berkeley University of California Press, 1978) yazdığı sunuş yazısındaki yorumunu not düşelim: "Bir antikite düşünürü olarak, muhafazakâr sosyalist Rodbertus, Marx'ı geçmiştir."

6. Weber'in *Antik Uygarlıkların Tarım Sosyolojisi*'nin İngilizce edisyonu olan *Agrarian Sociology of Antiquity* (Londra, New Left Books, 1976) s. 365'teki düşündürücü pasajı: "Roma İmparatorluğunun son döneminin modern anlamda bir resmini çizebilmek için, devletin demirin, kömürün, maden endüstrilerinin, tüm dökümevlerinin, tüm içki, şeker, tütün, kibritle ve şu an kartellerce üretilen bütün kitle tüketim ürünlerinin üretiminin sahibi ve yöneticisi olduğu düşünülmeli." Ayrıca bkz. Guenther Roth'un, *Agrarian Sociology of Antiquity*'ye yazdığı Sunuşta (age, s. lviii) Weber'in kendi prensiplerini ihlal ederek *Yeni Krallık*'ın din devleti makinesini ve *Roma Devleti* ile Wilhelm dönemi devlet bürokrasisi arasında doğrudan bir kıyaslama yaptığı dikkate değer pasajı detaylıca alıntılar: "Bürokrasi, antikitedeki özel girişimin gelişmesini engellemiştir... Bu modern Almanya için de geçerlidir."

Aynı temadaki yakın tarihli bir çalışma için bkz. Robert Antonio, "The Contribution of Fomination and Production in Bureaucracy: The Contribution of Organizational Efficiency to the Decline of Roman Empire", *American Sociological Review*, Cilt 44, 1979, s. 895-912.

7. "Devlet kapitalizmi" hem Buharin'in hem de Lenin'in Almanya'nın devlet kontrolündeki savaş ekonomisini tanımlamak için kullandığı bir kavramdır. Nikolai Bukharin, *Imperialism and World Economy*, New York, Monthly Review Press 1973, özellikle "Savaş ve Ekonomik Evrim", böl. XIII, s. 144-60. Lenin için bkz. aşağıda 30. dipnot.

Birliğin liberal “sol” kanadı, Wagner’in “devlet sosyalizmi”nden çıkarılabilecek sonuçların gayet farkındadır. Brentano’nun liderliği altında işçi gücünün yasalarca aktif olarak korunmasıyla (örneğin çalışma saatlerinin ve fabrika denetimlerinin İngiltere’deki gibi azaltılması) hür koalisyonu ve sendikalaşmayı bir araya getiren bir çeşit “sosyal meşrutiyet” talep ederler. Liberaller bu şekilde sanayicilerin gücünü dengelemeyi ve kuvvetlerin serbest hareketinden yararlanabilmek için işçilerin konumunu güçlendirmeyi umarlar. Zira bu, işçilerin “sosyal monarşi”den lütuf beklemek yerine yetkin ve özerk vatandaşlar olmalarına izin verecektir.⁸

Yalnızca bu iki karşıt düşünceyi karşılaştırmak Max Weber’in, bazı politik görüşlerinin düşündürdüğüünün aksine, Brentano’nun muhafazakârlık-karşıtı liberal çevresine yakın olduğunu fark etmek için yeterli olacaktır. Her ne kadar –1895 yılındaki “Ulus-Devlet ve Ekonomi Politikası” konulu açılış dersinde görüldüğü gibi– emperyalist ve genişlemeci güç politikasını savunsa da, Weber hayatının hiçbir döneminde muhafazakâr olmamıştır.⁹ Temel meselesi, bu konudaki pozisyonunu hiç değişmeksizin, devlet ve devletin gücü değil, birey ve bireyin özgürlüğü olmuştur. Bu yüzden metodolojisi ve teorisi, değerleriyle tamamen uyum içindedir; zira özgür bireysel seçimi kolektivizme, özerkliği

8. Bu konuda oldukça iyi ve etkileyici bir okuma: Lujo Brentano, *Mein Leben im Kampf um die soziale Entwicklung Deutschlands*, Jena, Fischer, 1931.

9. Politik olarak masum (fakat apolitik olmayan) Marianne Weber (1926) ve Karl Jaspers’in (1921) övgü dolu eserlerinden sonra çok daha eleştirel bir literatür Weber’in siyaset felsefesindeki yalpalamalara ve çelişkilere daha çok ışık tuttu. Bkz. Marianne Weber, *Max Weber: a Biography*, (1926), İngilizce edisyonu: New York, Wiley, 1975; Karl Jaspers, *Three Essays. Leonardo, Descartes, Max Weber*, New York, Harcourt, 1964; Wolfgang Mommsen, *Max Weber und die deutsche Politik 1890-1920*, Tübingen, J. C. B. Mohr, 1959; 2. baskısı 1974; Raymond Aron, “Max Weber and Power Politics,” s. 83-100, Otto Stammer (der.), *Max Weber and Sociology Today*, New York, Harper & Row, 1971; Ilse Dronberger, *The Political Thought of Max Weber. In Quest for Statesmanship*, New York, Appleton, Century, Crofts, 1971 ve Wolfgang Mommsen, *The Age of Bureaucracy*, New York, Harper & Row, 1977.

kaidelere yeğler, tercihi bürokratik düzen değil bireysel girişim, “sosyal gerçek” değil metodolojik bireycilik, Hegelci gerçeklik değil, Kantçı nominalizmdir.¹⁰ Marx’a bir düşünür olarak hayranlık duysa da, Engels’in ve Kautsky’nin, ayrıca Roscher’in ve Knies’in çığ gerçekçiliğine duyduğu hoşnutsuzluk esastır; bu epistemolojik değil ahlaki (‘varoluşsal’) bir mesele olmuştur. Tartışıp didinerek özgürlüğe ulaşmaya duyduğu derin istek onun en temel keşfinin dahi altında yatan asıl şey olabilirdi: bireysel özgürlüğü, Kant’ın “transandantal benlik”in derin kendiliğindenliğinde yaptığı gibi, yalnızca öznel olarak değil, bireyin aralarında seçim yapabileceği fakat yalnızca bireysel heves, duygu ya da düşünceden bağımsız olarak var olan karşıt “nesnel ihtimaller” ya da “saf tipler”le de temellendirmek onun başlıca gayesiydi.¹¹

II. GENÇ NESLİN “RADİKALLER”İ: WEBER VE MARX

Politik açıdan 1890 yılına Bismarck’ın görevden alınması ve sosyalizm-karşıtı kanunların kaldırılması damga vurur, baskının zayıflatamadığı, aksine, güçlendirdiği hayali bir “yeni çağ” başlatan Almanya’nın, oyları takip eden yıllarda (1912 yılına kadar) keskin şekilde artmaya devam eden Sosyal Demokratik Partisi SPD’ye

10. Stanislav Andreski, “Method and Substantative Theory in Max Weber,” *British Journal of Sociology*, Cilt 15, s. 1-16, 1964; H. H. Bruun, *Science, Values and Politics in Max Weber’s Methodology*, Kopenhagen, Munksgard, 1972; Steven Seidman ve Michael Gruber, “Capitalism and Individuation in the Sociology of Max Weber,” *British Journal of Sociology*, Cilt 28, 1977, s. 498-508; Johannes Weiss, *Max Weber’s Grundlegung der Soziologie*, Münih, Verlag Dokumentation, 1975.

11. Parsons’un “yapı değişkenleri”nin yerini alacak kutupsal alternatiflerin sistematik açıklamaları için bkz. G. H. Mueller, “The Protestant and the Catholic Ethic,” *Annual Review of the Social Sciences of Religion*, 2. cilt, 1978, s. 143-66, ve aynı yazarın “The Dimensions of Religiosity,” *Sociological Analysis*, Cilt 41, Sayı 1, Ocak 1980, s. 1-24.